

сальтівських обрисів з вогнищем у центрі. Деякі паралелі з сальтівськими мають укріплення Битицького городища. Мабуть, це закономірно. Знаходячись на кордоні із степом, носії волинцівсько-роменської культури мусили вступати в стосунки з войовничими сусідами. Постійні сутички з хозарами привели до спорудження сіверянами укріплених городищ, навколо яких розташовувалися сільські поселення.

Перші київські князі добре розуміли значення Дніпровського Лівобережжя для молодої держави. Тому внаслідок походів Олега вже в 884—885 рр. до Київської Русі були приєднані сіверяни та радимичі. Однак це було, на думку О. В. Сухобокова, приєднання лише західних сіверянських земель, оскільки їх східна частина аж до вісімдесятих років X ст. перебувала під владою хозар. На користь цього промовляє й те, що там знайдено багато арабських монет і скарбів.

З падінням Хозарського каганату в кінці X ст. та виходом печенігів до кордонів східнослов'янських земель спостерігається вплив слов'янського населення з порубіжних у внутрішні райони. Літопис засвідчує, що в ті часи Володимир будує нові та реконструює старі фортеці по Десні, Ворсклі, Трубежу, Сулі. Археологічними роботами встановлено, що Посулля стало південно-східним рубежем Київської Русі. На схід від цих територій продовжували існувати поселення сіверян. Сіверяни згодом інтегрувалися в давньоруську людність.

Отже, слід констатувати, що концепція походження і розвитку слов'ян Дніпровського Лівобережжя, викладена в монографії О. В. Сухобокова, базується на солідних археологічних та писемних джерелах і є вагомим науковим внеском у вивчення історії даного регіону в період раннього середньовіччя. Висловлені в рецензії зауваження і критика окремих концептуальних положень мають дискусійний характер. Можливо, що деякі з них О. В. Сухобоков зуміє обґрунтовано заперечити в своїх наступних друкованих працях, а деякі врахує, що зробить його концепцію менш вразливою для критики.

О. М. ПРИХОДНЮК (Київ)

* * *

ОСНОВНІ МАТЕРІАЛИ РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ МІЖВІДОМЧИХ НАУКОВИХ ЗБІРНИКІВ ТА ЖУРНАЛІВ ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ (1993 р.)

Україна: Короткі нариси з історії. К., 1992. Панченко П. П. Крах теорії і практики трудового суперництва в тоталітарній державі; Плющ М. Р. На шляху до незалежності: труднощі соціально-економічного розвитку; Білан М. Я., Панченко П. П. Особливості орендного підряду в сільському господарстві; Шевченко Л. А. Проблеми духовного відродження народу; Кондрацький А. А., Стронський Г. Й. Польський національний район в історії і сучасності; Рибак І. В. Проблеми вдосконалення соціально-побутової сфери та охорони здоров'я населення повоєнного українського села. 1946—1955 рр.; Коханова О. Л. Дисидентський рух в Україні; Кондрацький А. А. Терор і переслідування щодо поляків на Україні в умовах Радянської влади.

Україна XX ст. Проблеми національного відродження. Збірник наукових праць. К., 1993. Матійчук В. І., Ткаченко В. М. Концепції радянського тоталітаризму: порівняльний аналіз; Хміль І. С. Визначальна ідея національних сил України до жовтня 1917 р.;

Горак В. С. Директорія: потенціал і можливості політичного виживання; Коваль В. С. За що і з ким боролися ОУН — УПА; Гарань О. В. З історії формування політичного спектра України (літо 1988 — літо 1991 р.); Майборода О. М. Про підходи до розв'язання національного питання в Україні за умов багатопартійності; Гломозда К. Ю. Український прапор в контексті традицій національно-державної символіки.

Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей. К., 1993. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція і національне питання: початок ХХ ст.; Бойко О. Д. Українська інтелігенція у 1917 році; Мірошніченко М. І. З історії взаємовідносин народних комісаріатів освіти УСРР і РСФРР у 20-і роки; Даниленко В. М. До витоків політики «українізації»; Брега Г. С. Науково-громадські організації України в 20—30-і роки; Білокінь С. І. Дослідження історії української автокефальної православної церкви (1921—1930-ті роки) у незалежній вітчизняній та зарубіжній історичній літературі; Щупак І. Я. Середня технічна школа України наприкінці 20-х та в 30-і роки; Шевченко Л. А. Культура України в умовах сталінського тоталітаризму (друга половина 40-х — початок 50-х років); Курносів Ю. О. Деякі витoki більшовицької політики у сфері культури; Демиденко Т. П. Партійно-державна політика в сфері культури в 70-ті роки (на прикладі України та Білорусі); Чишко В. С. Соціально-культурна характеристика сільського населення України.

Історико-географічні дослідження на Україні. Збірник наукових праць. К., 1992. Дмитрієнко М. Ф., Маркова О. Є. Адміністративно-територіальний поділ Української РСР з 1917 р. по 80-ті роки ХХ ст. (Історико-картографічний аспект); Дашкевич Я. Р. Східне Поділля на картах XVI ст. Флора, анотації та іконографія (джерелознавче значення); Хведченя С. Б. Картографічний літопис Лаврських печер; Кіку О. О. Актові книги як джерело історико-географічних досліджень; Герасименко Н. О. Батурин — резиденція гетьманів Лівобережної України; Комаренко Т. О. Волинь у торгових зв'язках України і Росії у першій половині XIX ст.; Бондаренко Р. І. Проблеми збереження історичного середовища в містах України (За матеріалами Житомира та Бердичева); Сергійчук В. І. Формування території козацької держави; Крикун М. Г. Повітовий поділ Київського воєводства в останній третині XVI—XVII ст.; Заяць А. Є. Динаміка чисельності міських поселень Волинського воєводства XVI — першої половини XVII ст. (1566—1648); Білокінь С. І. Православні єпархії України 1917—1941 рр.

Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць. Вип. 4. Київ, 1993. Досталь М. Ю. До історії становлення і розвитку славістики в Київському університеті святого Володимира; Будков Д. В., Веденєєв Д. В. Організація зовнішньополітичного інформування за доби Директорії Української Народної Республіки; Веденєєв Д. В. Українська делегація на мирній конференції в Парижі; Скороход Л. І., Скороход Ю. С. До питання про становлення торговельних зв'язків України з Арабським Сходом (20-ті роки ХХ ст.); Держалюк М. С. Радянсько-угорські дипломатичні відносини у міжвоєнний період; Лісевич І. Т. Українсько-польське культурне співробітництво в 70-х роках ХХ ст. (на прикладі літературних і книговидавничих зв'язків); Грищенко М. В. Розбудова національних збройних сил та проблеми роззброєння в Україні; Павлюченко О. В. Україна в житті П. Карича; Степанович Є. П. Діяльність польського студентського товариства «Корпорація» у Києві наприкінці XIX — на початку ХХ ст.; Кривець Н. В. Національ-

но-культурне життя німецького населення в Україні у 20—30-і роки; Єременко Т. І. Про участь польського населення України в підготовці до Першого Всесвітнього з'їзду зарубіжних поляків у 1929 р.; Кулинич І. М. Німецькі автори про Україну; Віднянський С. В. Т. Масарик про Україну і українців; Зашкільняк Л. О. Україна і українсько-польські відносини у післявоєнній польській історіографії (1945—1990 рр.).

Завдання краєзнавства у дослідженні та популяризації пам'яток історії і культури. Тематичний збірник наукових праць. Київ, 1991. Врублевська В. Б. Музей і сучасність; Тронько П. Т. Краєзнавство на Україні: традиції і перспективи; Бабенко Л. Л. Із досвіду розвитку краєзнавства на Україні протягом 20-х — на початку 30-х років; Шифман А. Д. До проблеми краєзнавчої специфіки музейного показу; Лобурець В. Є., Пашенко В. О. Персоналії як об'єкт краєзнавчого дослідження; Слободянюк П. Я. Історичне краєзнавство у роботі громадських музеїв Хмельниччини; Нестуля О. О. Роль музеїв в охороні пам'яток історії і культури Радянської України в період з 1919 року до початку 30-х років; Горбик О. В. Підготовка «Зводу пам'яток історії і культури» в контексті українського національного та культурного відродження; Кароева Л. Р. Діяльність Кабінету вивчення Поділля (20-ті роки) в галузі дослідження пам'яток старовини і мистецтва та розвитку музейної справи; Войналович В. А. Проблеми увічнення історії українського козацтва; Данилюк Ю. З. Громадські форми збереження історико-культурної спадщини та шляхи їх вдосконалення на сучасному етапі.

Вестник Харьковского университета: История. № 362. Вып. 25. Харків, 1992. Бердута М. З., Тригуб П. Н. Ленинское учение о Советах и его развитие на этапе перестройки; Калініченко В. В. Сільськогосподарський реманент в індивідуальному селянському господарстві УРСР (1917—1929); Сінкевич Є. Г. Дискусії 20-х років і внесок В. І. Леніна в розробку теоретичних питань кооперації сільського господарства СРСР; Лантух В. В. Качество обслуживания в частной и общественной торговле Украины в 20-е годы; Волосник Ю. П. Деятельность городских Советов Украины по осуществлению новой экономической политики (1921—1925); Скоробогатов А. В. К вопросу о темпах развития промышленности в годы первой пятилетки.

Вестник Харьковского университета: История. № 363. Вып. 26. Харків, 1992. Бутенко В. І. Розвиток кустарно-ремісничої кооперації України в період непу (1921—1928); Калініченко В. В. Бюджет індивідуального селянського господарства України в 20-х роках; Борисенко Е. А. Кулацкие слои украинской деревни в условиях дифференциации крестьянских хозяйств в конце 20-х годов; Волосник Ю. П. Деятельность горсоветов Украины по использованию частнокапиталистических элементов в промышленности и торговле в годы нэпа (1921—1928); Духопельников В. М. Работа Харьковского горсовета по развитию народного образования (вторая половина 20-х — 30-е годы); Голубкин Ю. А. К истории медиевистики в Харьковском университете (Л. П. Калущкая); Кравченко В. В. А. О. Скальковский як історик гайдамаччини; Лиман С. И. Харьковский период научной деятельности профессора А. Л. Погодина; Журавский Ю. И., Зайцев Б. П., Куделко С. М. Материалы к библиографическому словарю преподавателей исторического факультета Харьковского государственного университета (советский период).